

І . ЗАЧИН

Досі зберігаю одну з маленьких дивних записок хлопчика. На цій — лише три слова: «Видихаю своє обличчя». Молитва?

Прокинувся о 3.45, сон досі яскравий і живий. Мимоволі торкнувся пальцем обличчя, щоки.

Відповідь була так близько.

Встав.

Над морем висів дивовижний ранковий туман, сутінь розсіялася, залишивши по собі сіру пелену, не білу, а наче притрушену темрявою. Туман висів за якихось десять метрів над поверхнею води, лискучою і незрушною, наче ртуть. Птахи спали, занурившись у пір'я і в свої сни. Чи птахам сняться сни? Туман стелився так низько, що виднілася лише вода й птахи, протилежного берега мовби й не було, тільки безмежна, чорна, непоорушна гладінь і пустка.

Крайня межа. І птахи, занурені в свої сни.

Раптом рух, птах здійнявся у повітря. Звуку не чути, я лише бачив, як він черкав крилами поверхню, відірвався, злетів навскоси вгору: це сталося несподівано, так легко, мов у невагомості. Я бачив, як він здіймався дедалі вище, пірнув у пелену туману й зник. Безгучно.

Я завмер, чекав, але нічого більше не порушило тиші, зовсім нічого. Мабуть, саме так було, коли помер

Пінон. Мов птах, який злітає, пнеться вгору й раптом зникає.

Вільний. Чи самотній. Вісім хвилин — це довго? Він полишив Марію, і вісім хвилин вона була сама.

Я записую у щоденнику: «Посмертна фотографія. Раптом він бачить самого себе».

Знак.

Коли Брехт приїхав до Рут Берлау у психіатричну лікарню в Нью-Йорку, щоб забрати її додому, вона поставила вимогу, щоб він забрав і всіх пацієнок з її палати. Він відмовився, і вона залишилася. — Ліпше разом із засудженими, ніж із виправданими.

Вона жила тільки ним. Спершу це було наче й правильно, єдиний можливий спосіб жити. А потім ураз стало несуттєво. Як це трапилося, вона й не збагнула до пуття, просто раптом обернулася сухою зміїною шкірою, покинутою на лісовій галявині. Він її більше не бачив. Ніби її й не існувало. А вона хотіла, щоб її бачили. Людина може жити сліпою, сліпі теж люди.

Але невидимий стає нічим.

Людина не може жити як зміїна шкіра.

Усе, чим вона була, пройшло через нього. Та вона так і хотіла. І він сказав: залежність — уже не кохання.

Зміїна шкіра — не людина. Тоді вона плюнула йому в обличчя, на очах в усіх.

Тепер ретельно записую всі сни. Важливо помітити зміни в снах.

Намагаюся згадати старий сон, в усіх дрібницях.

Здається, було так. Чоловік у крижаній могилі, я не знав, хто він, лежав з розплющеними очима, непорушно втупившись у сірий простір. По його обличчю стікала відтепла вода й замерзала; все лице вкрилося тонкою, прозорою крижаною скоринкою. Крізь неї він

міг бачити окрушини начебто знайомих речей: крижані брили, сірі хмари, птаха у високості, який рухався мовби тінь; однак скоринка була поганим склом, тож він не мав цілковитої певності, що саме бачив. Усе раптом перестало існувати, коли він помер, але однаково не міг бачити виразно, ще доки жив. Коли випав сніг, стало зовсім непрозоро, і деталі зникли: нарешті він здобув свободу. Останнє, що він побачив, був альбатрос високо в небі — якщо то справді був альбатрос.

Йому він видався павуком, який поволі повз по його обличчю. То старий сон.

К., його дружина і я домовилися про зустріч у його приймальні. Нам треба було разом владнати справи після смерті хлопчика, відіслати його особисті речі родичам. Коли я прийшов на зустріч, решта двоє вже були там.

Вони стояли в темряві, на тлі світлішого вікна, обійнявшись, і здавалися єдиним цілим силуетом. Того вечора його дружина гнівно накинулася на мене. Досі пам'ятаю її обличчя, спотворене люття, зовсім близько до мого, потік слів і звинувачень, яких я спершу не збагнув.

Справді, я нічого не розумію. Але я намагаюся, достоту, вперше намагаюся, слово честі. Якби вона слухала мене, то й сама усвідомила б це.

— Коханню неможливо пояснити! — кричала вона.

Та якщо не намагатися, якби ніхто не намагався, то де б ми опинилися?

Порятунок Паскаля Пінона з шахти. Альбатрос кружляв угорі, ніби з високості тисячі метрів хотів означити місце, подати знак. Він крутив на всі боки великою головою з чубчиком, наче хотів сказати: он там, не бійтеся.

Провідник уже ввійшов в отвір шахти, стояв при вході, нетерпляче розмахував руками, мовби розтри-вожений або просто наляканий. Шідлер нерішуче переминався назовні. Піт котився по ньому градом. Унизу, в шахті, — Шідлер це знав, — жив монстр, і він його бо-вся. Не хотів іти, хоча знав, що мусить.

Але таки відважився. Півгодини вони поволі спуска-лися дерев'яними східцями, розминаючись з анонім-ними тінями, що піднімалися з шахти. І мовчали.

Нарешті дійшли.

Спершу він нічого не бачив. При слабкому світлі шахтарського ліхтарика виднілися самі лиш невираз-ні тіні. Потім у центрі вималювалася доволі конкретна тіль, яка ворушилася майже як жива істота. Світло ліх-тарика вихопило з темряви грот, розширення галереї приблизно чотири на три метри і загату з дощок, за-повнену сіном та ганчір'ям, точніше важко було сказа-ти. Можливо, то були шматки шкіри або ковдри.

Тіль на лежанці заворушилась і сіла.

— Це не людина, — промовив провідник.

То була істота з чимось схожим на голову, на чорно-му проваллі обличчя блищали очі. Майже вся голова заросла волоссям. Під головою — тіло, подібне на кін-ський круп, і кінцівки, які закінчувалися... долонями чи копитами? Неможливо роздивитися. Раптом у ніс вдарив сморід, важкий, ядучий сморід, від якого заби-вало подих.

— Це не людина, — повторив провідник.

Голова істоти обмотана ганчіркою. Радше чорною, зваяною масою, що колись була ганчіркою. Провід-ник ступив крок, почав смикати за обвислий кінчик шмаття. Істота запанікувала, відбивалася, обхопивши руками голову. Провідник далі тягнув.

— Він соромиться. Завжди так поводитьься, бо соромиться показати своє обличчя.

Раптом один клаптик відклеївся, потім ще один і ще.

Почувся гортанний стогін, мов рик до смерті наляканого звіра чи передсмертний хрип бика. Зрештою, все шмаття відвалилося, провідник тріумфально підніс його догори, спокійно й невблаганно освітив ліхтариком постать, яка важко осунулась у темну сіру масу, чи то сіно, а чи обривки ковдри.

Тепер було виразно видно, що то. Надто виразно.

— Це — породження Сатани, — сказав провідник. — Не людина. Ми впіймали його, коли він упав.

Дивина: досі не розвидніло. Озеро чорне. І туман не розсіявся. Я, майже не дихаючи, рахую секунди. Так мало бути. Вперше сама.

Вісім хвилин сама.